

інституціональної теорії державного регулювання відносин між суб'єктами ринку електричної енергії.

Список літератури: 1. *Адамс, Р.* Основы аудита [Текст] / Р. Адамс; за ред. Я.В. Соколова; пер. з англ. — М.: Аудит, ЮНІТІ, 1995. — 398 с. 2. *Аренс, Е. А.* Аудит [Текст] / Е. А. Аренс, Дж. К. Лоббек; пер. з англ. — М.: Фінанси і статистика, 1995. — 560 с. 3. *Бичкова, С. М.* Риски в аудиторской деятельности [Текст] / С. М. Бичкова, Л. Н. Растамханова. — М.: Фінанси та статистика, 2003. — 416 с. 4. *Дефліз, Ф. Л.* Аудит Монтгомери [Текст] / Ф. Л. Дефліз, Г. Р. Дженік, В. М. О'Рейлі, М. М. Хірш; пер. з англ. за ред. Я. В. Соколова, — М.: Аудит, ЮНІТІ, 1997. — 542 с. 5. *Пилипенко, І.* Національна система аудиту: досвід становлення та спрямування розвитку [Текст] / І. Пилипенко, В. Шевчук // Бухгалтерський облік і аудит. — К., 2008. — № 3. — С. 5-14. 6. *Степанішин, С. В.* Конституционный аудит [Текст] / С. В. Степанішин. — М.: Наука, 2006. — 815 с. 7. *Степанішин, С. В.* Государственный аудит и экономика будущего [Текст] / С. В. Степанішин. — М.: Наука, 2008. — 606 с. 8. *Стофт, С.* Экономика энергосистем. Введение в проектирование рынков электроэнергии [Текст] / С. Стофт. — М.: Мир, 2007. — 693 с. 9. *Тукенов, А. А.* Рынок электроэнергии от монополии к конкуренции [Текст] / А. А. Тукенов. — М.: Энергоатомиздат, 2007. — 416 с. 10. *Долгальова, О. В.* Державне регулювання електроенергетичної галузі України [Текст] / О. В. Долгальова // Держава та регіон. Серія: Державне управління. — 2009. — № 3. — С. 33-37. 11. *Мица, Н. В.* Важелі державного регулювання на ринку енергоресурсів [Текст] / Н. В. Мица // Інноваційна економіка. — 2012. — № 2. — С. 306-311. 12. *Дергачова, В. В.* Економічні суперечності та конфлікти на ринку енергоресурсів: витоки кризи // Экологические конфликты в современной системе природопользования [Текст]: Монографія / за ред. проф. С. М. Бобильова та доц. В. В. Сабадаша. — Суми : Університетська книга. — 2010. — 352 с. (с.152-163). 13. *Малка, О. В.* Исследование влияния отраслевой специфики на методику аудита дебиторской и кредиторской задолженности [Текст] / О. В. Малка // Аудит та фінансовий аналіз. — 2010. — № 5. — 188-194. 14. *Бондар, В. П.* Системи організації та регулювання аудиторської діяльності країн світу / В. П. Бондар // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз; відп. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. — Житомир: ЖДГУ, 2008. — № 2(11). — С. 5-20.

М.В. Шипілова, старший викладач кафедри економічної теорії Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У ФОРМУВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Для створення ефективної та соціально орієнтованої ринкової економіки, заснованої на успішній приватній ініціативі ключових господарюючих суб'єктів, необхідно забезпечити сприятливі інституційні умови. Найбільш активну роль у функціонуванні ринкової економіки відіграють, перш за все, підприємницькі структури, що на сучасному етапі розвитку мають в розвинених країнах всі ознаки соціальної свідомості та відповідальності. Не менше значення підприємництво має і для економік, що трансформуються, перебувають у стадії вирішальних реформ та не вирізняються ані сталістю, ані

стабільністю. Загальновідомо та не викликає сумнівів той факт, що саме підприємці, які мають вагомі стимули до адаптації та набуття гнучкості в складних економічних умовах, є носієм потенціалу позитивних змін. Але так само, як прогресивні зміни у суспільно-економічному житті країни, підприємці в гонитві за прибутками можуть викликати і небезпечні тенденції на кшталт розповсюдження корупції, недобросовісної конкуренції тощо. Тому важливим є постановка питання про обопільний вплив підприємницького середовища на розвиток ефективного підприємництва та соціально відповідальних підприємців на створення сприятливих умов ведення бізнесу.

Вся сукупність економічних, політичних, правових, соціально-культурних, технологічних обставин, що оточують підприємців в їхній діловій активності, формують певне підприємницьке середовище. При цьому важливо виокремлювати фактори макросередовища (за великим рахунком формуються об'єктивно міжнародною та національною складовими) та мікросередовища (мають безпосередній стосунок до діяльності підприємців та певною мірою залежать від них самих).

Беручи до уваги українські реалії ведення бізнесу, варто зазначити надскладні умови макроекономічного характеру: політичну та економічну нестабільність, спричинені не лише загостренням довготривалої системної кризи, а й подіями міжнародного характеру. Тим не менше, навіть у цих умовах країна спромоглася показати покращення окремих показників: за даними дослідження «Doing business» з 2012 по 2014 рік позиція України в рейтингу суттєво зростала з 137 місця в 2012 році до 112 – в 2013 та до 96 – в 2014 році [1]. Але такий зліт рейтингу не є показником ліквідації всіх проблем, з якими стикаються підприємницькі структури в Україні. Навпаки, він має загострити увагу дослідників та управлінців на важливих параметрах, що характеризують як макро-, так і мікросередовище підприємництва.

Так, ми акцентуємо на тому, що незмінною залишається (або погіршується) ситуація з захистом інвесторів та виконанням контрактів. Обидві складові є базовими інституційними чинниками стабільності та

передбачуваності ведення підприємницької діяльності. Враховуючи той факт, що, створивши формальні правила існування приватного підприємництва, держава певною мірою дистанціювалася від проблем подальшого розвитку конкурентного підприємницького середовища, бізнес має самоорганізовуватись. Насправді, процеси самоорганізації є органічними для підприємницьких структур, але в трансформаційних економіках така самоорганізація має специфічний характер: з одного боку, великий бізнес, що завдяки тісним зв'язкам з владними структурами мав можливість розширюватися та монополізувати окремі сфери, з іншого боку – малий та середній бізнес, що в створених умовах має знаходити «обхідні» шляхи розвитку (в тому числі і через неформальну, «тіньову» економіку). Звісно, для національної економіки і перша, і друга тенденції мають негативні наслідки (як мінімум, втрати переваг конкуренції та втрати від «тінізації»).

За результатами дослідження, що охоплювало 32 000 підприємців з 29 трансформаційних країн Європи та Центральної Азії, [3] стає зрозумілим, що на різних стадіях підприємницького процесу на діяльність індивідів впливають окремі елементи соціального капіталу з відповідно позитивними чи негативними суспільно-економічними наслідками. Погоджуючись з висунутими гіпотезами щодо впливу соціального капіталу, маємо уточнити та доповнити їх положеннями стосовно саме проблем монополізації та «тінізації» національної економіки.

Отже, з огляду на те, яким чином відбуваються вище зазначені процеси (концентрація капіталів відносно легальним чи нелегальним шляхом в межах та за сприяння державницьких чи олігархічних кіл, а також поширення та/або розробка тіньових схем за рахунок корупції та зв'язків), маємо зазначити, що рівень соціального капіталу, сформований у суспільстві, є одним з визначальних їх чинників. При цьому вплив відносинних (довіра та зобов'язання), структурних (соціальні мережі та конфігурації стосунків) та когнитивних (ціннісні орієнтири) складових є комплексним та взаємно підсилюючим.

Представляється також, що характер соціального капіталу в обох випадках різниться: якщо передумовою для «родинної» монополізації власності виступає так званий «пов'язуючий» або «склеюючий» соціальний капітал (bonding social capital) за термінологією Р.Патнема, то для «тінізації» такою передумовою є переважно «допоміжний» соціальний капітал (bridging social capital) [2]. Нагадаємо, що перший вид соціального капіталу утворюється зазвичай між суб'єктами гомогенної спільноти, пов'язаної тісними стосунками та/або спільною метою, другий - між соціально неоднорідними агентами.

Вище перераховані зв'язки між соціальним капіталом та погіршенням конкурентної складової підприємницького середовища визначаються як негативні ефекти і тут доречніше казати про псевдо соціальний капітал (такий, що має негативний вплив на розвиток суспільства та економіки). Але важливо зазначити, що і з боку великого бізнесу, і з позицій малого та середнього підприємництва трансформаційних економік, соціальний капітал в усіх його проявах може викликати і позитивні наслідки як для окремих субгруп, так і для суспільства й економіки. Наприклад, за наявності підтримуючого соціального капіталу в мережах підприємців можливе поширення корисних інформаційних ресурсів, кооперація для виконання спільних проектів соціального та економічного спрямування, підвищення ефективності людських ресурсів тощо.

Для того, щоб активізувати дію соціального капіталу в трансформаційних економіках з метою підвищення ефективності господарювання та зростання суспільного добробуту необхідно спрямувати подальші дослідження на вплив накопиченого соціального капіталу на підприємницьке середовище, а також здійснювати практичні заходи, націлені на обмеження псевдо соціального капіталу та на підсилення справжнього соціального капіталу.

Список літератури: 1. Doing business – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>. 2. Putnam R., Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. - New York, Simon & Schuster, - 2000. - 384 p. 3. Social Capital and Entrepreneurial Behavior in Transition Countries – [Електронний ресурс] - Режим доступу: eercnetwork.com/.../Proposal_Mammadov.pdf. 4. Liñán F., Santos F. J. Does Social Capital Affect Entrepreneurial Intentions? International Atlantic Economic Society. - 2007. - Published online: www.researchgate.net/